

HAKLARI BİLMEK VE SAHİP ÇIKMAK GEREKİR^(*)

Bilindiği üzere özellikle son dönemde eğitim camiasında bütün toplum tabakalarının hissetmekte olduğu bir kıyım yapılmaktadır. Bu kıyımda idari mekanizma çoğunlukla hukuk dışı mecrada çalışmaktadır. Bu mekanizmayı hukuk çerçevesinin içine çekmek için neler yapmak gerekir?

Her şeyden önce idari mekanizma, hukuk çerçevesinde anayasal ve yasal olarak oluşmuş mekanizma demektir. Dolayısıyla hukuk sistemini oluşturan kurallar, -ki bunlar anayasa, kanun, tüzük, yönetmelikler ile bunların hepsinin üzerinde Anayasanın 90/son maddesiyle kabul edilmiş Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Evrensel Beyanname ve Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'dir- idari mekanizmayı, diğer bir deyişle Yürütmeyi bağlayan kurallardır. Bu mekanizmanın hukuk dışına çıkmaması kural iken ve onun hukuk çerçevesi içine çekilmesi sorun olmaması lazım gelirken geçmişten buyana yaşananlar ve özellikle yaşadığımız son dönemlerdeki uygulamalar gerçekten bir sorun olarak karşımıza geliyor.

Aslında bu yeni bir olay değil. Ülkede idari mekanizma yani yürütme erki kuruluş aşamasında da bu anlamda hukuk dışı bir çerçevede oluşan mekanizmaydı. Türk Hukuk ve İdari Sistemi içinde idari mekanizmanın normal olmayan şartlarda olduğu herkesin malumdur. Dolayısıyla hukuk dışı uygulamalar bir anlamda kesintisiz devam ediyor. Tabi zaman içerisinde bazen bu adaletsizlikler had safhaya çıkarak insanları taciz eder duruma geliyor. Bazen de yürütmenin zayıf olduğu, bilhassa insan haklarına veya hukuka uygunluktan değil de konjonktürün yürütme aleyhine olduğu dönemlerde uygulamalar biraz daha düşük dozajda olabiliyor. Fakat yaşadığımız son üç yıllık dönemde idari mekanizmanın hukuk çerçevesinin dışına çıktığı bir gerçek.

Burada idarenin her ne kadar gerçekten kusuru ve suçu varsa da; idari işlemlere karşı bu işlemlere muhatap olan insanların, vatandaşların da ilgisizliği veya vurdumduymazlığı şeklinde veya çaresizlik anlamında ifade edilebilecek, hukukla ilgisizliğin tespitini de yapmadan geçmemek lazım. Elbette vatandaşın hukukla ilgisinin az kurulabilmiş olması; hukuku kullanan, hukuku kendi menfaatlerine veya öngördükleri siyasal ve hukuki sistem için kendi lehlerine kullanabilmeyi düşünen idarecilerin işini kolaylaştırmaktadır. Fakat bir ülkede insanlar hukukla ne kadar fazla ilgiliyse, ne kadar fazla hukuka kıymet veriyorlarsa yani hakkın tarifi anlamında kendi hukuklarına, kendi haklarına ne kadar malik olabiliyorlarsa, idari mekanizmalar da o nispette ters orantılı olarak hukuk çerçevesinin dışına çıkmakta o derece zorlanırlar. Bizim fark edemediğimiz budur. Ne yazık ki Türkiye'de hukukla ilgi az olduğu gibi -bir kısmını tenzih ederiz- hukukçuların bile en az ilgilendiği alan maalesef hukuktur. Böyle olunca da hukuku süfli amaçları için kullanmayı düşünen çevreler açısından neticeye ulaşmak biraz daha kolay oluyor. Son dönemde yaşadığımız sıkıntıların temelinde biraz da bunun yattığını düşünüyorum.

Dolayısıyla idari mekanizmayı hukuk çerçevesi içerisine çekmek, özellikle insanları, haklarının neler olduğu ve bu haklarını nasıl kullanılabileceğine ilişkin bilgilendirmeden geçmektedir. Türkiye'de elbette bir kanuni mevzuat var. Örneğin, eğitim ve öğretimle alakalı kanunlar ve düzenleyici idari işlemler var. Bunun adına mevzuat diyoruz. Bu mevzuatın her halükarda çoğaltılıp insanların eline ulaştırılması lazım. Yani insanlar öncelikle yaratılıştan hangi haklara sahip olduklarını bilmeleri lazım, sonra da evrensel anlamda tüm dünya ülkelerinde kabul görmüş, imzalanmış veya belli oranlarda yaptırımları olan hukuk kurallarını bil-

* VAHDET Dergisinin Nisan 1999 sayısında yayınlanmıştır.

meleri lazım. Yine ülke içerisinde uygulama alanı bulan anayasa, kanun, tüzük, yönetmelik, genelge gibi mevzuatın da kendileri ile ilgili olanlarını mutlaka bilmeleri lazımdır. Bunun bilinmesi için de bu mevzuatın bu insanların eline ulaştırılması ile mümkün olabilir. Ne kadar çok çeşit yapılırsa ve bu insanlara ulaştırılırsa öncelikle bilgilendirme düzeyi belli bir seviyeye gelir. Zaten bugün yaşadığımız çağa biz bilgi toplumu çağı diyoruz. Bilgi toplumunun özelliği de budur. Bilgi toplumu ile, öncelikle kendi uğraş alanıyla alakalı, kendisiyle alakalı, çevresiyle alakalı bilgi sahibi olmaya çalışan toplumu kastediyoruz.

Dolayısıyla böyle bir toplumunda yani bilgi toplumunda hukuk kurallarının bilinmemesi düşünülemez. İşte burada sivil toplum kuruluşlarına gerçekten büyük görev düşüyor. Hukukçulara, Avukatlara, büyük görevler düşüyor. Görsel ve yazılı medyaya, dergilere, gazetelere, televizyonlara, radyolara büyük görevler düşüyor. Öncelikle bilgilendirme eksikliğinin giderilmesi lazım. Bu eksikliği giderme çerçevesinde küçük girişimlerimiz oldu. **Eğitim ve Öğretimde Haklar ve Yükümlülükler** adı altında bir mevzuat çalışmamız oldu. Geçen yıl kitap olarak bunu ilgililerine ulaştırmaya çalıştık. Fakat geçen yıl bu baskıların ve hukuksuzlukların insanımızı çok fazla etkilememesinden olacak ki ilgi azdı. Ancak gittikçe baskılar ve hukuk dışı uygulamalar çoğalınca ilgi de aynı oranda arttı.

Bunun üzerine yoğunluk olarak üniversitelerde disiplin cezaları, kayıt yapmama gibi sorunlar, okuldan atma, bahçelere sokmama, kampüslere girilmesine engel olma, dışarıya çıkarma gibi bir takım problemlere çözüm yolları anlamında **Üniversitelerde Disiplin Cezaları ve Hak Arama Yolları** adıyla yeni bir çalışmamız oldu. Bu konjonktüre biraz daha fazla oturduğundan veya diğer bir ifadeyle ilgililerin yani öğrencilerin canını yakan uygulamaların had safhaya ulaşması dolayısıyla daha fazla ilgi gördü. Gönül ister ki bu çalışmaların sayıları çoğalsın ve ilgililerine, üniversite öğrencilerine bilhassa bu son günlerde öğretmenlere ve dolayısıyla orta öğretim, lise seviyesindeki öğrencilere mutlaka ulaştırılsın. Çünkü her bir çalışma ancak kendi çevresindeki insanları hedef alabiliyor ve onlara kadar ulaşabiliyor. Fakat çok değişik yerlerde çok değişik kesimlerden hukukçuların bu alandaki çalışmaları mutlaka çok daha farklı, çok daha geniş kesimlere hitap edecektir.

Hakların neler olduğuna ilişkin bilgileri elde eden insanlar elbette ki o bilgiler içerisinde bu hakların nasıl kullanıldığını da göreceklerdir. Bu sayede de hukukçularla ve avukatlarla daha fazla mesai içerisinde olacaklar, karşılıklı olarak etkileşme ve yardımlaşma konumuna gireceklerdir. O zaman bu muhatap mekanizmayı yani yürütmeyi hukuk çerçevesinin içerisine çekmek biraz daha mümkün olabilir diye düşünüyorum. Çünkü idare mahkemelerine ve Danıştay'a yapılan başvuruların bir kısmından gerçekten olumlu neticeler, olumlu cevaplar almak mümkündür ve bunun örneklerini bu yazdığımız kitaplarda veya makalelerde ortaya koymaya çalıştık. Zaman zaman gazetelerde bu haberler çıkıyor. Dolayısıyla görülüyor ki hukuku gerçekten amacına uygun olarak kullanmayı becerebildiğimiz oranda neticeye biraz daha yaklaşmış sayılırız.

Burada denilebilir ki Türkiye'de hukuk siyasallaşmıştır, denilebilir ki hukuk belli kesimlerin amacına hizmet ediyor. Bunların göreceli konular olduğunu düşünüyorum. Elbette ki bir çok kesim hukuku kendi zaviyesinde, kendi menfaatleri çerçevesinde kullanacaktır. Bu amacın tamamen önüne geçmek mümkün değil. Ancak bu eylemin ve işlevin önüne geçmek mümkün. Bunun imkânının da, hukuku gerçekten hukukun amacına uygun kullanmaktan geçeceğini düşünüyorum. Bunun içindir ki, mevzuat çalışmalarının ve çözüm yollarının mümkün olduğu kadar Türkiye'deki bütün insanlara ulaşması gerekir diyorum. Bu sadece eğitim ve öğretimle alakalı değil, bir işçi kesimi içinde aynı şey söz konusu, bir esnaf kesimi için, memur kesimi için veya tüccar, sanayici kesimi için aynı şey söz konusu. Çünkü her birinin, hem doğuştan bir insan olarak getirdiği hakları var ve tabii karşılığında yükümlülükle-

ri var, hem de mevcut yürürlükteki mevzuat açısından tanınmış hakları ve yükümlülükleri vardır. Bütün bunlar etraflıca bilinerek daha bilinçli bir mesleki veya insani mücadele verilebilir. Önemli bir husus da bu mücadelenin adı ne olursa olsun, amacına uygun ve kendi doğal zemininde yapılması gerekir. Hukuk dışına çıkmakla itham ettiğimiz kesimi, hukuk içine çekmenin yolu yine hukuki mücadeleden geçmektedir.

Son kıyıda öncelikli olarak başörtülü bayan öğretmenlerin hedef alındığını görüyoruz. Bu öğretmenler, kendi istekleriyle istifa ile görevden atılma arasında bir tercihe zorlanıyorlar. Oysa bizim bildiğimiz kadarıyla mevcut yasalara göre bile bu öğretmenlerin öyle yaka paça kapı dışarı edilmeleri kolay değil. Görevden atılmaları durumunda mahkeme yoluyla göreve dönmeleri veya bir takım haklarını almaları mümkün oluyor. Ama kendi istekleriyle istifa ettikleri zaman bundan mahrum oluyorlar. Bundan dolayı hükümetin özel olarak görevlendirdiği kişiler bir takım dikta rejimlerinin kullandığı ikna odalarını kullanarak öğretmenleri istifaya ikna etme çabası içine giriyorlar. Bu konudaki hukuk mücadelesi hakkında öğretmenlere bazı pratik bilgiler vermeniz mümkün müdür?

Doğrudur biz de bununla sık karşılaşıyoruz. Bu yine mevzuatın yeteri kadar bilinmemesinden kaynaklanıyor. Örneğin; devlet memuru olması nedeniyle bir öğretmenin, başta anayasa olmak üzere Memurun Muhakematı Hakkında Muvakkat Kanunu, Devlet Memurları Kanununu ve bununla alakalı kılık kıyafet yönetmeliğini veya öğretmenler ve öğrencilere ilişkin disiplin yönetmeliklerinin hükümlerini bilmesinde yarar vardır. Bunları bildiklerinde görecektir ki disiplin cezaları dolayısıyla bir memurun görevden alınması veya görevine son verilmesi, meslekten çıkarılması mümkün değildir.

Disiplin cezalarını kanun veya yönetmelikler tahdidi olarak saymışlardır. Bu şu demektir: Her bir disiplin suçunun karşılığında cezası belirlenmiştir. Bunlar kanuna ve hukuka aykırı olsa da hepsi de var olmalıdır. Yani var olandan yola çıkarak konuşuyoruz. O halde bunların karşılıkları belirlenmiştir. Bu karşılıkların dışında, karşılıklarını aşan bir ceza verilmesi halinde veya **ceza yerine geçen güvenlik tedbiri** uygulanması halinde, işte bu son dönemde açığa alma tarzında görülen, disiplin soruşturmasına başlar başlamaz açığa alma uygulamalarında olduğu gibi, bunların hukuk dışı sayılacağını anlamak mümkün olabilecektir. Bu meydana Anayasanın 38. maddesinde ifade edilen, “Ceza ve ceza yerine geçen güvenlik tedbirleri ancak kanunla konulur” hükmünün herkes tarafından iyi bilinmesi gerekir. Bu gün karşılaşılan birçok kısıtlama bu hükmün ihlali niteliğindedir. Yine Anayasanın 137. maddesinde düzenlenen “KANUNSUZ EMİR” konusunda çok az bilgi sahibi olunduğu gerçektir. Bu konunun da bilinmesinde yarar vardır.

Dolayısıyla memur arkadaşlarımızın kendi istekleriyle, herhangi bir disiplin cezası almadan veya almak üzereyken veya aldıktan sonra memuriyetten atılma korkusuyla istifa etmelerini doğru bulmuyorum. Bu tutum bilgi eksikliğinden kaynaklanmaktadır. Dolayısıyla yapacakları şey disiplin cezalarına itiraz etmektir. Disiplin soruşturması nedeniyle açığa alınmışlarsa İdare Mahkemelerinde dava açacaklar gerekirse kendilerine uygulanan işlemin esasını teşkil eden düzenleyici işlem hakkında, yani bu bir yönetmelik veya bir genelgeyse, bu yönetmelik ve genelgeler hakkında idare mahkemelerinde veya genel bir düzenlemeyle Danıştay’da gerekli davaları açıp bu düzenleyici işlemlerin iptalini sağlamaları gerekecektir.

İkinci olarak ta kendilerine uygulanan cezanın hukuka aykırılık şartları varsa bu işlemlerin iptali yoluna gidecekler. Dolayısıyla görülecek ki bu işlemler iptal edilse de edilmesede, ceza verilse de verilmese de veya uygulansa da uygulanmasa da memuriyetten atılma diye bir olay söz konusu değildir.

Burada idarenin tutumunu da değerlendirmek gerekir. İdare ne yapıyor? İdare bir takım valilik ve kaymakamlık genelgeleriyle veya ilçe milli eğitim müdürlerinin yazılarıyla, tamimleriyle öğretmenleri korkutarak onların görevden alınabileceklerini veya emre itaatsizlik dolayısıyla aleyhlerinde ceza davası açılabileceğini ifade ediyor. Ayrıca haklarında emre itaatsizlik nedeniyle açılacak ceza davasının soruşturma aşamasında, Memurin Muhakematı Hakkında Muvakkat Kanun hükümleri uyarınca açığa alma veya görevden alma şeklinde yürütüleceğini belirterek korkutmakta veya ikna odalarında bu mevzuları ve dayatmaları öğretmenlerin önüne getirerek istifa ettirdiklerini görüyoruz.

Öğretmenler biraz daha bilinçli olurlarsa bu ikna odalarında veya savunmalarında çok daha rahat olabilirler. Mevzuatı iyi bilirlerse, hukuka biraz daha yakın olabilirlerse, hukukçularla biraz daha fazla mesai içerisinde bulunurlarsa bu uygulamaları tersine çevirme imkânları olabilir. Nitekim daha dün gazetede okuduğumuz kadarıyla bir başka ilde bir öğretmenin açığa alınma işlemine karşı idare mahkemesine yapılan müracaatla yürütmenin durdurulduğunu ve öğretmenin disiplin soruşturması devam ederken görevinin başına döndürüldüğünü okuduk.

Dolayısıyla bu en başta belirttiğim hukuk kuralları ne kadar adil olmasa da ne kadar hukuka aykırı olsa da mutlaka bu mevzuat içerisinde muhatabı olan memurun veya öğrencinin istifade edebileceği bir takım kurallar vardır veya bu kuralları uygulayacak gerçekten adalete yatkın, adil karar verebilecek insanlar vardır. Hiçbir sistemde tüm insanların adaletten soyutlandığını düşünmek mümkün değildir. Böyle bir şey düşünmek insani de değildir. Mutlak surette hukukun uygulayıcıları içerisinde gerçekten adil olabilecek, adil davranacak insanlar her sistem içerisinde mevcuttur ki, önemli olan bizim hukuka yatkınlığımızı geliştirip bu insanların hukuka uygun kararlar vermesine yardımcı olmamızdır. Ama biz böyle bir gayret içerisinde olmayınca karşımızdaki hâkimlerden, savcılardan veya yöneticilerden hukuka uygun davranmalarını beklemek birazda abes gibi geliyor.

Evet, hâkimlerin adil davranma ve adil karar verme gibi görevleri var fakat onlara yardımcı olmanın yolu da mutlak surette muhatabı olan, uygulamaların muhatabı olan insanların hukuka olan ilgi ve alakalarıdır. Bu ikisini bir araya getirmeye çalıştığımızda işte o hukuk mücadelesi dediğimiz olay gündeme geliyor. Bu hukuk mücadelesinde mağdur olan tarafın zaferle çıkacağına, netice alacağına ben inanıyorum. Bunun zaman zaman örneklerini de görüyoruz. Kaldı ki bizim mesleğimiz, uğraş alanımız savunma görevidir. Savunmanın da işi, zaten adı üstünde bu tip yanlış uygulamaları veya hukuka aykırılıkları giderme noktasında yargıya yardımcı olmaktır. Dolayısıyla savunmanın bu görevi yapabilmesi, savunulan insan ile savunan insanın bilgi, beceri ve gayret anlamında mutlak işbirliğiyle mümkün olabilir. Bugüne kadar bunun örneklerini çok az görmüştük. En büyük sıkıntılarımızdan biri buydu. Fakat her halde Allah bizi bununla imtihan ediyor olsa gerek son dönemde insanımızın hukukla ilgisinin biraz daha yoğunlaştığını görüyoruz. Uygulamalara üzülmeyle birlikte gelinen noktada hukuka olan yatkınlığı ve yakınlığı olumladığımızı da belirtmek isterim.

Bu baskılar büyük ölçüde özel okulları da kuşatmış durumda. Özel okulların sahiplerinde ve yöneticilerinde ise okullarının kapatılması ve bunca sermayelerinin boşa gitmesi endişesi var. Oysa hukuki dayanağı olmayan bir yasağın ne derece uygulandığına dair raporların bir okulun kapatılması için gerekçe sayılamayacağı ortadadır. Bu konuda neler söyleyebilir ve despotça yasaklar karşısında özel okulların verebilecekleri hukuk mücadelesi hakkında ne gibi pratik bilgiler verebilirsiniz?

Elbette ki özel okullar aynı zamanda ticari kuruluşlardır. Ama özel okullar aynı zamanda da Milli Eğitim Bakanlığına bağlı kamu kurumu niteliğinde kuruluşlardır. Dolayısıyla

onların özel okul kurumlarına ilişkin mevzuatı vardır. Bu mevzuata uyma zorunluluğu vardır. Ancak bu, hukuka aykırı işlemlerin de muhatabı olma anlamına gelmez. Hukuka aykırı bir takım işlemler varsa, okul yönetimi veya bunların oluşturduğu sivil kuruluşlar hukukun gerçekleşmesi için bir görev üstlenmeli, hukuka aykırı olan konularda direnmeli ve hukuku kullanmalıdır.

Bununla beraber yine bu öğretim kurumlarında çocuğu olan vatandaşlara da büyük görev düşüyor. Velilerin de, gerek çocuklarıyla alakalı, gerek çocuklarının öğretmenleriyle alakalı haklarını bilme ve kullanma noktasında belli bir bilinç düzeyine ulaşmaları gerekiyor. Örneğin; dersleri boş geçen öğrenci velilerinin valiliğe, kaymakamlığa, ilçe milli eğitim müdürlüklerine yapacakları müracaatlar, bu derslerin boş geçmesinden doğacak ve doğmuş sınıncaları ortaya koyabilecek açıklamalar, hazırlanacak raporlar belki uygulamaların daha yumuşak olmasına, farklı çözümler bulunmasına yarar sağlayabilir. Henüz bunun dahi denendiğini pek fazla görmedik. Çok az örnekleri var belki. Ülkede hukuk mevzuatının iyileşmesi, insanların yaşantılarının kolaylaştırılmasına yardımcı olabilmesi biraz da o insanların kendi yaşantılarını ortaya koymasıyla mümkün. Yani arz talebe göredir.

Belli bir yerde elbette ki despotça uygulamalar bunu dikkate almayabilir ama halkın belirleme gücünü ve iradesini ortaya koymaması halinde olumlu yaklaşımlar, olumlu uygulamalar beklemek biraz hayalcilik olur. Dolayısıyla sorunun çözümü biraz da, halkın bu noktada kendi iradesini hukuk dışına taşmamak şartıyla ortaya koymasında yatıyor. Henüz daha bu safhada olunmadığını, bu safhaya gelinmediğini görüyoruz. Geç kalınmıştır ve uygulamada bir varlık görülememiştir, fakat yeni yeni olumlu işaretlerini hissediyoruz. Bazı yerlerde velilerin, valiliklere ve kaymakamlıklara dilekçe verdiklerini görüyoruz. Bunu önemli bir gelişme olarak görüyorum. Özel okulların sırf kılık kıyafet nedeniyle kapatılması mevzuatta mümkün değil. Ancak elbette ki -toplum mühendisleri diye ifade ettiğimiz topluma kendi arzularınca gömlek biçenler- bu yola gitmeyi düşünebilirler, özel okulların kapatılması noktasında bir takım baskılar yapabilirler. Özel okulların da buna direnmesi gerekir. Bu direniş için kanuni mevzuat yeterli olmakla birlikte, bunun sivil itaatsizlik şeklinde belirecek eylemlerle de beslenmesini zaruri görüyorum.

Bir de siyasi mücadele yoluyla değişik siyasi mekanizmaları harekete geçirerek, vatandaşın çocuğunun eğitimine bizzat kendi katkısı çerçevesinde uyum kanunlarının çıkmasına yardımcı olabilirler, yol gösterebilirler, siyasileri uyarabilirler, siyasilere baskı yapabilirler. Bütün bunlar sivil toplum kuruluşları vasıtasıyla veya velilerin okul dernekleri, koruma dernekleri, okul aile birlikleri ve daha değişik isimler altında toplu faaliyetleriyle toplu gayretleriyle sağlanabilir diye düşünüyorum. Bu mücadelenin olur veya olmazlığı, böyle bir gayretin neticesinde belli olacak bir husustur. Böyle bir gayreti yoğun anlamda şu ana kadar görmedik. Ama bunlar yapılabilirse neticenin ne olabileceğini net kestirmek mümkün değilse de, ben tahmin ediyorum ki mutlaka iyi neticeler alınabilir.

Başörtüsü mücadelesinin önemli bir boyutunu üniversitelerde öğrenim gören öğrencilere yönelik baskılara karşı verilen mücadele oluşturuyor. Bu öğrencilerin okuma haklarını koruyabilmek için vermeleri gereken hukuk mücadelesi hakkında neler tavsiye ediyorsunuz?

Öğrencilerin okuma haklarını koruyabilmeleri, öğretmenlerin kılık kıyafetlerini inançları gereği koruyarak verdikleri mücadeleden daha kolay olduğunu düşünüyorum. Üniversite amacı ve yapısı gereği akademik bir kurum. Her ne kadar kamu kurumu olarak sayılsa bile daha özgür bir ortamın öngörüldüğü bir kurum. Dolayısıyla buradaki öğrencilerin de bu mücadelede daha avantajlı olabileceklerini düşünüyorum. Neticelere bakarak konuşulduğunda

belki bunu o kadar açıklıkla söylemek mümkün olmayabilir. Fakat Üniversitelerde hukuk mücadelesinin henüz yeteri kadar verilememiş olduğunu düşünüyorum. Diğer bir husus da hiç bir direniş göstermeden idarenin buyruklarına teslim olunmasının yol açtığı durumdur. Bu teslimiyetin öğrenci kitlesi üzerinde meydana getirdiği üzüntü ve yalnızlık duygusunun hukuk mücadelesine de etki ettiği görülüyor.

Öğrencilerin, sorunlarını anlatma hususunda iki tür imkânı vardır ki, öğretmenlerin bu imkânlarla sahip olması zordur. Öğrenciler gerektiğinde yöneticilerine, idarecilerine, rektörlere, dekanlarına başvurarak haklarını arayabilirler. Ayrıca öğrenci kesimi haklarını idari ve hukuki yollardan aramalarına imkân verilmediğinde sokakta insanlara duyurarak da anlatabilirler. Gerektiğinde siyasilere giderek bu haklarını arayabilirler. Ama kendilerine yapılan hukuk dışı uygulamalara karşı da bir hukuk mücadelesi başlatmaları gerekiyor. Bunun başladığını düşünüyorum. Güzel örneklerini görüyorum. Fakat henüz bu örneklerin neticesi alınmamış olabilir. Gerçekten de alınmamıştır. Ancak bu mücadeleler ne kadar yoğun devam edebilirse o kadar neticeye yaklaşılabilir, daha doğrusu iyi neticeler alınmaya başlayabileceğini düşünüyorum.

Bir kere hukuksuzluk bir diğer adıyla zulüm hiçbir zaman abad olmaz. Tarih boyunca hep geçici olarak kalmıştır. Ama geçici olarak kalmasının şartı mutlak surette buna karşı verilen mücadeleden geçer. Eğer böyle bir mücadele ile karşılaşmaz ise zulüm, evet yine ilelebet olmaz ama uzun ömürlü olur. Karşısında gerçekten nitelikli bir hukuki mücadele gördüğünde de geri adım atma veya toplumuyla barışma zorunluluğu hissedecektir. Burada toplumun iradesinin önemi büyüktür. Üniversiteler bunun en iyi zeminleridir.

Üniversitelerde akademik veya sosyolojik anlamda kendi özgürlüğünü kullanabilecek, hak ve yükümlülüklerinin farkında olan bir toplumdaki bahsediyoruz. Elbette ki öğrencilerin mutlaka hukukçu olmaları gerekmiyor. Kendileriyle alakalı mevzuatı ve hakları kullanma yollarını öğrendiği oranda yine başta da belirttiğimiz gibi hukukçularla daha yakın diyaloga girerek mücadele etmeleri sayesinde ve ayrıca karşılaştıkları zulüm olarak ifade edilebilecek uygulamaları kendi velilerine ve çevrelerine, yani topluca halka ulaştırabildiklerinde daha büyük kesimleri harekete geçirebilirler. Böylece netice almaya doğru biraz daha elverişli imkanlar sağlanmaları mümkün olabilir.

Bu çerçevede öğrencilerimizin Yüksek Öğretim Kanunu ve Yükseköğretim Disiplin Yönetmeliğini gerçekten çok iyi bilmeleri gerekiyor. Bunları açıp baktıklarında göreceklerdir ki kılık kıyafet yasağına ilişkin herhangi bir düzenleme kanunlarımızda yoktur. YÖK kanununun Ek- 17. Maddesi üstelik kılık kıyafeti serbest bırakmıştır. Ayrıca YÖK Disiplin Yönetmeliğinde de yine kılık kıyafeti yasaklayan bir hüküm yoktur. Kaldı ki olsa bile Anayasaya ve kanuna aykırı olması nedeniyle yok hükmünde sayılır.

Üniversitelerde kılık kıyafete ilişkin düzenlemeler genelde genelgeler şeklinde yapılabilmektedir. Bu şekilde yapıyorlar. Dolayısıyla bu genelgeler tamamen kanuna aykırı, başlangıçta da anayasaya aykırı, daha evvelde de insan haklarına, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesine aykırıdır. Bütün bu aykırılıkları değerlendirerek ve kullanarak iyi bir hukuk mücadelesi verilebileceğini düşünüyorum. Yine bu noktada öğrencilerimizin bütün bunları yaparken idareyi yani Türkiye'deki yapısal sistemi iyi bilmeleri gerektiğini düşünüyorum. Yani kuvvetler ayrılığı olarak da ifade ettiğimiz Yasama, Yürütme ve Yargının ne anlama geldiğini, bu üç erkin birbiriyle olan ilişkisinin iyi değerlendirilmesini ve bu noktada siyasi sisteme baskı yapılması gerektiğini düşünüyorum. Her ne kadar 10-15 yıllık aralarla bu üç erkin birbirine karıştığı ve yürütme erkinin -ki onunda başında her zaman hükümet olmayabiliyor, daha farklı güçler olabiliyor- daha baskın çıktığı dönemler olsa bile bunların hiçbir zaman

ilelebet olmayacağını tarih içerisinde gördük. Kısa dönemli uygulamalar şeklinde geliyor. Fakat uzun dönemli, daha fazla nefesli uygulamalar şeklinde karşımıza çıktığında -ki bugün karşımızda olanın bu şekilde olduğunu hissediyoruz-buna karşı da uzun soluklu bir mücadele, yani hukukla ve siyasetle donatılmış bilinçli bir mücadelenin bunun üstesinden gelebileceğini düşünüyorum.

Dolayısıyla öğrencilerimizin kendileriyle alakalı mevzuatı gerçekten iyi bilmeleri ve her bir hukuksuzlukla alakalı mutlaka yargı yoluna başvurmaları gerekir. Ben hukukçu olduğum için ancak yargı yolunu insanlara salık verebilirim. Hukukun kullanılması dışında hak arama yolları da vardır. Fakat bu yollarla alakalı sivil toplum kuruluşları, sosyologlar, toplum bilimciler belki daha farklı yollar gösterebilirler. Bizim görevimiz buradaki hukuk mücadelesinde neler yapılabilirliğini ortaya koymaktır. Dolayısıyla öğrenciler için bu mücadele daha kolay ve daha bilinçli bir mücadeledir. Okuma haklarını, öğretim haklarını koruyabilmeleri için hukuk mücadelesine biraz daha fazla değer vermeleri gerekiyor diye düşünüyorum.

Sözün burasında önemli bir hususun altını çizmek gerekiyor: YÖ Kanunu ve YÖK Disiplin Yönetmeliğinde kılık kıyafeti yasaklayan bir hüküm bulamayan idareciler, kurtuluşu Anayasa Mahkemesinin karar gerekçelerinde bulmaktadırlar. Ve demektedirler ki,

“Şu andaki madde ‘Yürürlükteki kanunlara aykırı olmamak şartıyla, yükseköğrenim kurumlarında kıyafet serbesttir’ diyor. Buna da iptal davası açıldı ama Anayasa Mahkemesi bunu iptal etmedi. Sadece Anayasaya uygun yorum yöntemiyle bunu sonuçlandırdı ve ‘Kılık kıyafet serbestisi, dini inanç nedeniyle boyun ve saçların örtü ve türbanla kapatılmasını ve dinsel nitelikteki giysileri kapsamaz’ dedi. Yani kılık kıyafet serbestisinin sınırlarını açıkladı. Bu gün türban kılık kıyafet serbestisi içinde değildir.”¹

Bu fetva, tamamen hukuki dayanaktan yoksundur. Bu ifadelerin hukuktan yoksunluğunu yine aynı kişi aynı yazının bir kaç paragraf öncesinde itiraf ediyor:

“Anayasamızla koruma altına alınan kıyafet kanunumuzda başını örteceksin ya da örtmeyeceksin diye bir kısıtlama yok”

Bu sözler İstanbul Üniversitesi Rektör Yardımcısı Nur SERTER’e aittir.

Bir kaç kişi için çıkarılan “Atatürk Öğrencileri Dergisi”nde Rektör Yardımcısının bahsettiği bu husus, Anayasa Mahkemesinin EK-17. maddenin iptaline ilişkin talebe karşılık, maddenin Anayasaya aykırı olmadığı kararının gerekçesidir. Anayasa Mahkemesi bir yandan Ek-17. maddenin Anayasaya uygunluğuna karar verirken, diğer yandan da bu kararın gerekçesinde başörtüsünün kılık kıyafet serbestisi içinde değerlendirilemeyeceğini ifade etmektedir. Ancak bu ifade Anayasa Mahkemesinin yorumudur. Kararı değildir. Zira “Anayasa Mahkemesinin kararlarının bir kanunun veya kanun hükmündeki kararnamenin tamamını veya bir hükmünü iptale ilişkin olabileceğini, bu iptal kararını verirken de kanun koyucu gibi hareketle, yeni bir uygulamaya yol açacak biçimde hüküm tesis edemeyeceğini” amir Anayasanın 153/2. maddesi göz ardı edilmektedir. Dün Anayasanın 153. maddesini Anayasada belirlenen şekliyle öğrencilerine öğreten bazı öğretim üyeleri, bu gün tam tersine hareketle yurtdışındaki yazarın yorumunda olduğu gibi davranarak öğrencilerine başörtüsü yasağı koymakta ve Anayasa Mahkemesinin karar gerekçelerini yeni bir uygulamanın dayanağı olarak göstermektedirler. Çifte standardın bu örneğine karşı yine en etkin yol, bu yasakçıların silahı olan Anayasa ve maddelerini kullanabilmektir.

¹ Nur SERTER, “Türban Siyasal Bir Simge Haline Gelmiştir”, Atatürk Öğrencileri Dergisi, İstanbul: 1998, sayı.1.

Son olarak da, bütün bu haksız uygulamalar karşısında insan hakları kuruluşlarının ne gibi bir tavır takınmaları gerektiği hakkındaki düşüncelerinizi öğrenmek ve bütün bu kuruluşlara yönelik tavsiyelerinizi almak istiyoruz.

Artık dünyada siyasetin sadece parlamenter bir mücadele olmadığı noktasında insanlar hemfikirdir. Bu şu demektir: Artık siyaset sadece politika anlamına gelmiyor. Her şeyin bir siyaseti var. Hukukun da bir siyaseti var. Ekonominin de bir siyaseti olduğu gibi veya daha farklı alanların daha farklı disiplinlerin siyaseti olabildiği gibi. İnsanlar artık toplum dışı bir varlık olarak kabul edilmediğinden, toplumda ortak dertleri, ortak menfaatleri olan insanların bir araya geldiklerine ve belli bir amaç dâhilinde hakların elde edilmesine çalıştıklarına şahit oluyoruz. İşte bu bir araya gelişler sivil toplum kuruluşlarını oluşturmaktadır. İşte Mazlum-Der, İnsan Hakları Derneği, Özgür-Der, Ak-Der ve benzeri kuruluşlar bunun faal örnekleridir. Her birinin güzel faaliyetleri olmakla birlikte, benim de herkes gibi tavsiye etmekte güçlük çektiğim, henüz bulunmamış ve ortaya konamamış farklı ve yeni mücadele şekilleri ve taktikleri bulmak gerekliliğine inanıyorum. İnsanların dikkatini çekecek, onların kaygılarını kendi kaygılarına ekleyecek yeni metodlar bulunmalı kanaatindeyim.

Geçtiğimiz günlerde bir Cumhuriyet Savcısı gayet saf bir şekilde, “Öğrenciler, gerçekten üniversiteye başörtülü olarak giremiyorlar mı?” diye soruyordu. Yine 25 yıllık bir Hukuk Hâkimi, “Çocuklar, şu 312. madde ne diyor?” diye soruyordu. Her ne kadar adı geçenlerin ilgisizliğine ve saflığına bağlamak mümkünse de, başörtüsü zulmünün ve ifade hürriyetinin kitlelere yeteri kadar anlatılamadığı gerçeği de bu ifadelerden anlaşılmaktadır.

Sivil toplum kuruluşlarının yapabileceği önemli bir görev vardır kanısındayım: Öğrenci velileri genelde devlet kapısında hak aramanın değişik sakıncaları olabileceğini, hak ararken suçlu konuma düşülebileceğini düşünüyorlar. Bir asra yakın bir gelenek bu insanları bu hale getirmiş. Şimdi bunun silinmesi için bir atak gerekiyor. Hukuka aykırı uygulamaların emrini verenlere karşı Ceza Kanununun hükümlerini bu insanlara ulaştırmak gerekir. Baskıcı uygulamaların emrini veren Rektör, Dekan, Vali, Kaymakam, Müdür, Cumhuriyet Savcısı ve benzeri görevliler hakkında, hukuka aykırı işlem ve eylemlerinden ötürü onları yargı önüne çıkarmak, bir defa bile olsa tahammül edemeyecekleri “ifade vermeye” zorlamak, haklarında ceza soruşturması ve tazminat hükümlerini devreye sokmak belki de caydırıcı bir unsur olabilir. Yozgat Cumhuriyet Savcısının uygulamasının ne kadar gürültü kopardığını her halde takdir edersiniz. Kanunsuz emir verenler hakkında Türk Ceza Kanununun 186/6. maddesi hükümü gayet açıktır. Lüzumu muhakemeye dahi gerek olmadan cezai soruşturma başlatılabilir. Yine YÖ Kanununun 53. maddesinin (c) fıkrasının 7. bendine göre, öğrenme ve öğretim hürriyetini doğrudan veya dolaylı olarak kısıtlayan, bu yolla kurumların sükun, huzur ve çalışma düzenini bozan eylem ve işlemlerden dolayı ilgililer hakkında doğrudan soruşturma açmak yetkisi Cumhuriyet Savcılarınınındır. Bu yetkiyi kullanmayan Cumhuriyet Savcılarının da hukuki ve cezai sorumlulukları vardır.

İşte sivil toplum kuruluşları, artık şapkasını önüne koyup iki büklüm durma geleneğini atmalı ve tüm insanlara hak arama erdeminin bir insanlık onuru olduğunu anlatabilmelidirler.

Evet, hak arama bir erdemdir. Bu erdemın farkında olmayanlar için bir anlam ifade etmese de, kendi nefislerinde tadacakları adaletsizliklerde geç kalmış olacaktırlar. Haklarını ve bu hakları kullanmasını bilmeyenlerin, gerektiği zaman bunları kullanmaya ehliyetleri ve imkânları olmayacaktır. İnsanlık onuru hakların kullanılmasının ertelenmesini ve devredilmesini reddeder.